

Дълъг дългов цикъл: Синтез на икономическа теория и философия на историята

Петър Стойнов*

Резюме: Статията предлага нов теоретичен синтез между класическата макроикономика и философията на историята чрез призмата на модела за „Дългия дългов цикъл“ на Рей Далио. Докато съвременният икономически анализ често се ограничава до краткосрочните бизнес цикли, настоящото изследване демонстрира, че моделът на Далио функционира като модерен икономически еквивалент на цивилизационните теории на Шпенглер и Тойнби. Чрез деконструкция на фазите на цикъла (Възход, Пик, Упадък), статията доказва, че те не са случайни, а следват строгата логика на класическите теории: от „твърдите пари“ на Фридман и „продуктивните инвестиции“ на Хайек в началото, през „животинските инстинкти“ на Кейнс и „погрешните инвестиции“ в пика, до дефлационната спирала на Фишър и социалните конфликти на Маркс в края. Анализът въвежда и понятието „асабия“ (Ибн Халдун) като икономическа категория за транзакционни разходи. Разглежда

се и хипотезата за дигиталните валути на централните банки (CBDC) като потенциален нов инструмент за управление на дълговите кризи, който би могъл да промени класическата механика на деливъриджа. Заключение е, че интегрираният модел предоставя по-добра предвидимост за текущите глобални геополитически и икономически дисбаланси от стандартните иконометрични модели.

Ключови думи: икономически цикли, дългов цикъл, Рей Далио, монетарна теория, исторически цикъл.

JEL: B10, N32, E10, Z13.

Въведение

Идеята за цикличност е фундаментална концепция в човешката мисъл, чиито корени се проследяват до най-дълбока древност. От философските прозрения на Хераклит и Полибий до историческите анализи на Ибн Халдун, човечеството винаги се е опитвало да разгадае ритъма на възхода и упадъка. В икономическата наука този стремеж преминава от интуитивни наблюдения към строги модели,

* Петър Стойнов е докторант в катедра „Политическа икономия“ на УНСС.

описващи флуктуациите на пазара, парите и кредита. Въпреки това, съвременният макроикономически анализ често се ограничава до краткосрочните бизнес цикли, пренебрегвайки по-мощните исторически сили, които формират съдбата на нациите и глобалния рег.

В условията на рекордна глобална заглъжнялост и геополитически размествания, необходимостта от интегриран подход, който обединява икономическата механика с историческата динамика, става все по-належаща. Основната цел на настоящата статия е да проследи интелектуалната еволюция на идеята за цикличност и да анализира как съвременната теория за „Дългия дългов цикъл“ на Рей Далио (Ray Dalio) синтезира класическите икономически, монетарни и социални теории в единен, всеобхватен модел.

Изследването прилага сравнителен анализ на историческите и теоретични концепции за цикличността, за да демонстрира как Далио интегрира фрагментиранияте теории за парите, производството и екзогенните шокове, поставяйки ги в центъра на многопоколенчески цикъл. Статията разглежда последователно философските корени на концепцията, икономизацията на циклите през погледа на Дейвид Хюм и класическите школи, за да достигне до детайлна деконструкция на модела на Далио като съвременен аналог на цивилизационните теории на Шпенглер и Тойнби, но въоръжен с конкретен икономически инструментариум.

1. Исторически и философски корени на цикличността

Един от най-ранните изрази на концепцията за цикличност се открива при Хераклит. На него се приписват думите, които синтезират идеята за вечната промяна и баланса на противоположностите: „По космически закон, както денят отстъпва на нощта, така зимата на лятото, войната на мира, изобилието на глада. Всичко се променя...“ (Heraclitus, 2003, с. 25). Този възглед, описващ повтарящи се фази, може да бъде интерпретиран в контекста на икономическия, социалния или политическия живот, илюстрирайки неизбежността на възхода и последващия упадък.

Друг пример за подобна цикличност от античността е концепцията за „анакиклоза“ (ἀνακύκλωσις), представена от Полибий. В шеста книга на своя труд „Истории“ той разглежда теорията за кръговрата на политическите режими през призмата на конституционните промени (Podes, 1991, с. 577) – концепция, чиито корени могат да бъдат проследени до Платоновата „Държава“ (Plato, 2007).

През Средновековието идеята намира нов израз в труда на Ибн Халдун „Мукаддима“. В него, чрез концепцията за „асабия“ (aṣabiyyah), авторът анализира процесите на развитие в ислямското общество (Khalidūn, 2015). Терминът „асабия“, превеждан от Франц Розентал като „групово чувство“, а от Мохамед Талби по-разгърнато като „едновременно сплотяваща сила

на групата, съзнанието, което тя има за собствената си специфика и колективни стремежи, и напрежението, което я оживява и я тласка неумолимо да търси власт чрез завоевание“ (Khalidûn, 2015, с. 16), обозначава социалната сплотеност.

Именно тази сплотеност, подкрепена от ресурси, води до възхода на династиите според Халдун, но нейното отслабване и последващото ѝ функционално изместване от парите неизбежно причинява техния упадък и замяна (Khalidûn, 2015, с. 377-382). Този процес на комерсиализация на властта кореспондира с ключовата идея на Аристотел относно неестественото придобиване, а именно хрематистика (*chrematistike*) (Aristotle, 1998, с. 19, 224, 261-262 и др.).

В по-ново време, особено в историографията на XIX и XX век, идеите за цикличност се прилагат към възхода и упадък на цели цивилизации. „Залезът на Запада“ на Освалд Шпенглер развива тази перспектива, представяйки всяка цивилизация като жив организъм с предопределен жизнен цикъл: раждане, съзряване, упадък и смърт (Spengler, 1962). Според него последният етап – упадъкът – е неизбежен и настъпва, когато живата и творческа „култура“ се трансформира в прагматична и експанзивна „цивилизация“ – стадий, в който според Шпенглер се намира Западът по негово време (Spengler, 1962, с. xv). За разлика от него, Арнолд Тойнби в „Изследване на историята“ предлага по-гъвкав модел, основан на концепцията за „предизвикателство и

отговор“. Според Тойнби цивилизацията се развива, когато успешно отговарят на вътрешни или външни предизвикателства, водени от „творческо малцинство“ (Тойнбее, 1965, с. 223, 253 и др.). Упадъкът им не е биологично предопределен, а е резултат от морален и творчески провал – неспособността на елитите да намерят адекватен отговор на поредното предизвикателство (Тойнбее, 1965, с. 288, 297 и др.). Така, докато за Шпенглер упадъкът е съдба, за Тойнби той е следствие от провал, което остава теоретична възможност за оцеляване.

2. Еволюция на икономическите теории в контекста на цикличността

В рязък контраст с всеобхватните философски теории за съдбата на цивилизацията, през XVIII век се появява един много по-конкретен и прагматичен модел на цикличност в сферата на зараждащата се политическа икономия. Преходът от мащабния исторически анализ към специфичния икономически такъв намира един от първите си изрази в механизма на Дейвид Хюм за потока на ценни метали (*Price-Specie Flow Mechanism*). Макар самият Хюм да не го назовава така, днес този механизъм може да се приеме за един от ранните примери за цикличен икономически процес.

Хюм описва елементарна, но мощна логика на саморегулация: когато една държава има положителен търговски баланс, тя акумулира злато и сребро. Това увеличение на ценните

метали води до повишаване на паричното предлагане и последваща инфлация. В резултат на по-високите цени износьт става по-малко конкурентен, а вносьт – по-привлекателен, което предизвиква изтичане на злато и възстановяване на баланса (Ните, 1882, с. 330–335). Идеята за непрекъснат и самокоригиращ се процес е изразена най-силно чрез термините „силна външна намеса“ (*violent external operation*) и „противовес“ (*counterpoise*) („Сега е очевидно, че същите причини, които биха коригирали тези прекомерни неравенства, ако те се случат по чудо, трябва да предотвратят тяхното възникване в обичайния ход на природата и трябва завинаги, във всички съседни нации, да запазят парите почти пропорционални на уменията и индустрията на всяка нация. Всяка вода, където и да се свързва, остава винаги на едно ниво. Попитайте естествениците за причината; те ще ви кажат, че ако тя бъде повдигната на едно място, по-голямата тежест на тази част, като не е балансирана, трябва да я натисне надолу, докато срещне противовес; и че същата причина, която поправя неравенството, когато то възникне, трябва завинаги да го предотвратява, освен при някоя силна външна намеса.“ – Ните, 1882, с. 333). С тях авторът обяснява, че икономическият механизъм не предотвратява дисбаланса завинаги, тъй като системата е постоянно подложена на външни шокове – често проявление на колективната амбиция на нацията (нейната асабия), изразена чрез меркантилистски политики.

В отговор на този предизвикан дисбаланс, икономическата гравитация връща системата към нова равновесна точка – *противовесът*.

Този модел бележи значителна еволюция в мисълта, измествайки фокуса от органичните метафори за „раждане и смърт“ на цивилизациите към конкретни променливи: цени, парично предлагане и търговски потоци. Върху тази основа, през XIX и XX век икономическата теория се разгръща в три основни направления, които могат да бъдат разгледани и през призмата на цикличността (Zhang и др., 2015, с. 4–5).

Монетарните фактори

Първото направление е най-прякото наследство на идеите на Хюм и акцентира върху монетарните фактори – паричното предлагане и кредита – като двигатели на бумове и рецесии. Тук водеща е тезата, че нестабилността не е присъща на реалната икономика, а е следствие от нарушения в паричния сектор. Ралф Хоутри, например, вижда корена на проблема в нестабилността на кредита и търговските запаси (Hawtrey, 1913, с. 62). Фридрих Хайек горазвива тази логика, твърдейки, че изкуствено ниските лихвени проценти изпращат грешни сигнали към предприемачите, водейки до масови погрешни инвестиции (Науек, 1933, с. 21, 22, 176 и др.). Към тази група спадат и Ървинг Фишър с неговия анализ на дълговата дефлация (Fisher, 1933, с. 344), както и по-късните монетаристи като Милтън Фридман, които подчертават ролята на централната банка (Friedman

Икономически теории

и Schwartz, 1963, с. ххii). В този смисъл, приносът на тези автори е фундаментален за теорията на цикличността, тъй като те налагат разбирането, че периодичното редуване на възход и спад не е случаен феномен, а закономерна последица от вътрешната динамика на паричните и кредитните експанзии.

Пазарни дисбаланси

Паралелно с монетарните фактори се развива направлението на реалните дисбаланси, което третира кризите като ендогенен (вътрешен) пазарен феномен, пораждан от несъответствие между производствения капацитет и способността за потребление. Още Сисмонди се противопоставя на оптимистичното допускане, че предлагането автоматично създава свое собствено търсене, и предупреждава за реалната опасност от „пренасящане на пазарите“ (Sismondi, 1991, с. 12). Тази негова критика се основава на фундаменталното наблюдение, че способността за потребление не е безгранична, а е стриктно ограничена от разполагаемия доход – прозрение, което Карл Маркс по-късно радикализира, виждайки в него не просто пазарна диспропорция, а вътрешно и непреодолимо противоречие на капитализма (Marx, 1904). През XX век Джон Мейнард Кейнс преформулира този подход, като измества фокуса от класовите противоречия към психологическите фактори („животински дух“), които водят до нестабилност на инвестициите и дефицит на съвкупното търсене (Keynes, 1964, с. 148-149). По този начин,

приносът на тези мислители към теорията за цикличността се състои в доказването, че кризите не са случайни отклонения, а са ендогенно заложили в пазарния механизъм, който периодично генерира структурни разминавания между производството и потреблението.

Екзогенни шокове

Третото направление се дистанцира от вътрешните пазарни дефекти и обяснява флукуациите чрез въздействието на екзогенни (външни) шокове върху иначе стабилната система. Тази линия варира от ранните натуралистични теории на Уилям Стенли Джевънс за влиянието на слънчевите петна върху реколтата (Jevons, 1878) до далеч по-влиятелната концепция на Йозеф Шумпетер. Последният поставя технологичните иновации в центъра на икономическата динамика. Макар иновацията да идва от предприемача, за системата на равновесие тя действа като шок, предизвикващ процес на „съзидателно разрушение“ (Schumpeter, 2003, с. 83) – идея, която лежи в основата и на съвременните теории за реалния бизнес цикъл. В този контекст, приносът на екзогенното направление се изразява в разбирането на цикличността не като патология на пазара, а като необходим адаптивен механизъм на икономиката към външните промени и иновационния прогрес.

3. Дългият дългов цикъл – синтез и модерна интерпретация

Въпреки че разгледаните дотук теоретични направления предлагат безценни и често допълващи се прозрения, те обикновено анализират икономическия цикъл в относителна изолация, фокусирайки се върху по-краткосрочни флукутации. Един съвременен подход, който се стреми да преодолее тази фрагментация и да се завърне към мащаба на големите исторически процеси, е теорията на Рей Далио за „Дългия дългов цикъл“ (*Big Debt Cycle*). В своята работа Далио не просто надгражда монетарните теории, а ги поставя в центъра на един всеобхватен синтез, който интегрира и останалите две направления. Според Далио великите империи обикновено съществуват около 250 години (плюс-минус 150 години), като в рамките на този период се разгръщат големи икономически, дългови и политически цикли с продължителност от 50 до 100 години (Dalyo, 2021, с. 14). В тази рамка дисбалансите

между производство и потребление (второто направление), както и големите външни шокове като войни или пандемии (третото направление), не са случайни събития. Те са по-скоро предвидими, почти неизбежни следствия от късните, неустойчиви етапи на цикъла, когато прекомерният дълг дестабилизира вътрешния социален ред и прави държавите уязвими на външни конфликти. По този начин Далио затваря интелектуалния кръг, използвайки специфични икономически механизми, за да обясни възхода и упадъка на империите – връщане към идеите на Шпенглер и Тойнби, но през призмата на конкретен и измерим икономически модел.

За да бъде разгледан в детайли, моделът на Далио може да се декомпозира на три основни, последователни фази (виж фигура 1), които улавят неговата цялостна динамика. Това деление е и своеобразно връщане към диалектиката на Хераклит за полярностите и неизбежния преход между тях.

Фигура 1. Фази на модела на Далио

Източник: Dalio, 2021, с. 43 (превод на автора)

Първа фаза: Възходът

Първата фаза – „Възходът“ (*The Rise*) – се ражда от пепелта на предходния упадък. След големия конфликт или дългов колапс, който бележи края на стария ред, настъпва етап на установяване на нов ред. Тази среда се характеризира с фундаментално здрави основи: дълговете са били заличени или реструктурирани, а политическото разделение е преодоляно, често чрез отстраняване на корумпираните елити на предишната система (Dalio, 2021, с. 159).

Икономическият фундамент на този етап е естественото завръщане към „твърди пари“ (валута със собствена стойност като злато и сребро), което е функция на липсата на доверие в книжните пари след кризата (Dalio, 2021, с. 116-117). Това кореспондира напълно с постулатите на Милтън Фридман за монетарна стабилност – наличието на валута с покритие и нулева инфлация осигурява необходимата предвидимост за бизнеса. Върху тази основа започва развитието на продуктивен кредит – първоначално като „вземания върху твърди пари“ (банкноти), които улесняват търговията (Dalio, 2021, с. 116-117).

Важно е да се разграничи този ранен дълг от късния, спекулативен такъв. В тази фаза кредитът се насочва към инвестиции в реалната икономика – образование, инфраструктура и нови технологии. Тук наблюдаваме реализацията на идеала на Фридрих Хаек – икономически растеж, финансиран чрез реални спестявания, а не чрез изкуствена кредитна експанзия, което гарантира

устойчивост на капиталовата структура (Хаек, 1933).

Процесът продължава със задействането на добродетелният цикъл на растежа, който Далио описва така: „виждате как растящото образование води до увеличени иновации и технологии, което води до увеличен дял в световната търговия и военна мощ...“ (Dalio, 2021, с. 42). Двигателят на този процес е човешкият фактор. Обществото, преминало през травмата на кризата, е обединено от обща цел. Това е проявление на силната „асабия“ (по Ибн Халдун) – колективна сплотеност и готовност за лишения в името на общото благо, която от икономическа гледна точка грастично намалява транзакционните разходи и увеличава доверието, което действа и като „искра“ за двигателя на растежа.

Елитът в този момент не е паразитен, а представлява онова „творческо малцинство“ на Арнолд Тойнби, което намира успешни решения на предизвикателствата. Именно в тази благодатна среда процъфтява предприемачът на Йозеф Шумпетер – иноваторът, който чрез „нови комбинации“ на ресурсите дърпа цялата икономика нагоре, създавайки реално благосъстояние. В културологичен план, това е фазата на „Култура“ (Освалд Шпенглер) – период, в който цивилизацията е млада, жизнена и творческа.

Втора фаза: Пикът (Балонът)

Преходът към фазата на „Пик“ (*The Top*) бележи началото на същинския просперитет, но и посява семената на

бъдещия упадък. Този преход се задвижва от фундаментална промяна в човешката психология. Според Далио, докато цикълът напредва, спомените за трудностите избледняват (Dalio, 2021, с. 87). Новото поколение, което не е преживяло кризата, а е израснало в изобилие, развива коренно различно отношение към риска (Dalio, 2021, с. 88). Предпазливостта отстъпва място на самотоволство; хората започват да „залагат на продължаването на добрите времена“ и вземат пари назаем за спекулации, което води до финансови балони (Dalio, 2021, с. 47). Това е етапът, в който на следниците, свикнали с лесния живот, стават по-уязвими, моментът, в който „животинските инстинкти“ (animal spirits), описани от Кейнс (Keynes, 1964), надделяват над разума, а лесният достъп до кредит води до масови „погрешни инвестиции“ (malinvestments) по логиката на Хауек (Hayek, 1933).

В тази фаза дългът започва да расте по-бързо от приходите – ендогенен процес, който е в сърцевината на теориите на Сисмонди и Маркс (Sismondi, 1991; Marx, 1904), но поставен от Далио в многопоколенчески контекст. Натрупването на дълг не само финансира спекулации, но и води до увеличаване на неравенството. Богатите използват достъпа си до евтин кредит, за да увеличат активите си, което разширява пропастта между „имащи“ и „нямащи“ (Dalio, 2021, с. 47). Това е класическата предкризисна ситуация, анализирана от Карл Маркс, където концентрацията на капитала води до взривоопасно социално напрежение (Marx, 1904).

Докато динамиката на дълговия цикъл е валидна за всяко политическо образувание, разглеждана в имперски контекст, тя придобива специфични измерения. Държавата-хегемон използва своята „изключителна привилегия“ на емитент на резервна валута, за да задлъжнява прекомерно. Тук се проявява и феноменът на „имперското преразтягане“ (*Imperial Overstretch*): моментът, в който „разходите за поддържане и защита на империята стават по-големи от приходите... така че притежаването на империя става нерентабилно“ (Dalio, 2021, с. 48).

През призмата на Ибн Халдун, луксът и охолството развращават елита; той губи своята „асабия“ и връзка с реалността (Ibn Khaldūn, 2015). Така „творческото малцинство“ на Тойнби деградира в „доминиращо малцинство“, което паразитира върху старата слава (Тоунбее, 1965). Това е началото на Шпенглеровата „Цивилизация“ – епоха на механичност, гигантизъм и духовна склероза (Spengler, 1962).

Трета фаза: Упадъкът

Кулминацията е достигането на дълговия лимит и последващият срив – фазата на „Упадък“ (*The Decline*). Това е моментът на истината, когато „балонът се пука“. Далио описва това като точката, в която „дългът се превръща в негативни приходи и негативен актив, който изядва приходите... и другите активи“ (Dalio, 2021, с. 118). Когато настъпи икономическата депресия, приходите намаляват, което прави обслужването на дълга невъзможно,

което е и светът на Фишър. Това се явява и ендегенният шок, в който „творческото малцинство“ на Тойнби се проваля, не намирайки адекватен „отговор“ на предизвикателството (Тоунбее, 1965).

Исправени пред системна криза, политиките разполагат с четири основни лостта за намаляване на дълговото бреме (Dalio, 2021, с. 125): (1) икономии, (2) реструктуриране на дългове/фалити, (3) преразпределение на богатството чрез данъци и (4) печатане на пари. Тъй като първите три са дефлационни и болезнени, властта почти винаги избира пътя на най-малкото съпротивление – масивното печатане на пари.

Това действие обаче задейства финалния етап. Обезценяването на валутата разрушава функцията ѝ на средство за съхранение на стойност. Настъпва масово „бягство към реални активи“ (злато, имоти) или чужди валути (Dalio, 2021, с. 124). В този момент икономическата криза се преплита неразривно с политическата. Огромните неравенства, натрупани по време на пика, изострят борбата за богатство. Според Далио, „когато има големи различия в богатството и ценностите, и има икономически спад, е вероятно да има голям конфликт за това как да се раздели пая“ (Dalio, 2021, с. 12). Това напрежение избухва в открита класова война, популизъм и насилствено преразпределение – реализация на революционния сценарий на Маркс.

Вътрешният конфликт парализира държавата и разрушава нейната „асабия“ (Ибн Халдун), която в този етап

изчезва напълно. Този слабост кани външни предизвикателства от страна на изгряващи сили, което често води до войни и установяване на нов световен ред. Това е Тойнбиевското „Време на смутове“ и края на цикъла. На геополитическо ниво се разгръща процес на „съзидателно разрушение“ (Шумпетер), приложен към империите – старата структура умира, за да освободи място за новата. Това е „Зимата“ на Шпенглер – биологичната смърт на една цивилизация, която обаче разчиства терена за нов исторически цикъл.

Въпреки това, с развитието на финансовите технологии, на хоризонта се появява теоретична възможност за пети лост – използването на Дигитална валута на централната банка (CBDC). За разлика от грубото инфлационно печатане на пари, една програмируема валута би позволила хирургически прецизен контрол върху търсенето (напр. пари с „период на валидност“ за стимулиране на потреблението). Макар и все още хипотетичен, този инструмент би могъл да промени механиката на бъдещи деливъриджи.

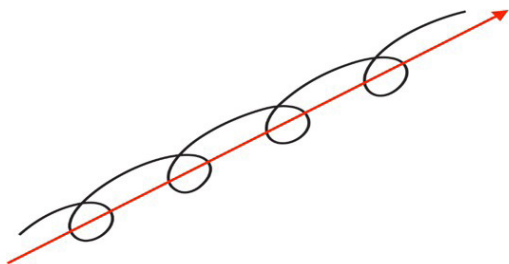
4. Ограничения на модела

Въпреки своята обяснителна сила, цикличният модел, проследяващ интелектуалната нишка от Хераклит до Далио, не е без своите теоретични опоненти. В този смисъл, преди да бъдат разгледани алтернативните гледни точки, е важно да се обоснове методологическият избор на автори, включени в настоящия синтез. Фигури като Фригман, Хайек, Кейнс и Маркс са

селектирани не с претенция за изчерпателност на икономическата мисъл, а като теоретични архетипи, чиито концепции описват най-точно доминиращата логика в съответните фази на цикъла (възход, пик, упадък). Извън тази рамка обаче, съществуват три основни теоретични направления, които оспорват самата неизбежност на цикъла.

Първият основен контрааргумент идва от перспективата за линеен прогрес, популяризирана от мислители като Стивън Пинкър. Той твърди, че въпреки временните кризи, дългосрочният

тренд в човешката история е към неоспоримо подобрение в почти всяка сфера на живота – здраве, богатство, мир (Pinker, 2018). Тази теза кореспондира и с идеите на Кинкел за надграждане на цивилизационните цикли (Nenovsky, 2015, с. 283). Далио отговаря на тази критика, като визуализира развитието не като затворен кръг, а като „възходяща спирала“ (виж фигура 2): циклите се повтарят, но на все по-високо ниво на технологично и икономическо развитие (Dalio, 2021, с. 27-28), поне в контекста на познатата ни история.

Фигура 2. *Развитието като „възходяща спирала“ според Далио*

Източник: Авторска преработка (Dalio, 2021, с. 28)

Втората значима критична перспектива предлагат институционалните теории (Acemoglu and Robinson, 2012), които разглеждат икономическия успех или провал не като функция на времеви цикъл, а като резултат от качеството на политическите и икономически институции. Те допускат възможност за дългосрочно устойчиво развитие, стига „правилата на играта“ да са правилни, както и да се спазват. Което, обаче, през призмата на настоящия анализ, прави самите институции не статични конструкции, а динамични системи, които макар да притежават собствена

институционална инерция, в качествено си измерение са пряка функция на нивото на „асабия“. Именно загубата на този вътрешен заряд превръща работещите институции в „екстрактивни“ – „такива... създадени, за да извличат доходи и богатство от една подгрупа на обществото...“ (Acemoglu and Robinson, 2012, с. 76) – процес, който институционализмът често констатира и който се доближава изключително много до вече споменатата хрематистика (*chrematistike*) (Aristotle, 1998, с. 19, 224, 261-262 и гр.).

Третото възражение идва от теорията за случайните отклонения (*Random Walk Theory*) (Malkiel, 1973), която, приложена към историята, отрича съществуването както на детерминирани цикли, така и на институционална логика, заменяйки ги с поредица от непредвидими шокове. Този аргумент обаче по-скоро допълва, отколкото да обезсилва модела. Цикличната рамка очертава структурните фази (възход, пик, упадък), но конкретните събития във всяка фаза съдържат доза несигурност – не знаем коя точно нация с нова „асабия“ ще се издигне, нито дали елитите ще намерят адекватен отговор на предизвикателствата.

Накрая, може би най-сериозното теоретично предизвикателство е проблемът за мащаба: как да се съвместят логиката на краткосрочния, самокоригиращ се механизъм при Хюм и дългосрочният, дестабилизиращ суперцикъл на Далио? Парадоксът е само привиден, а разрешението му се крие в политическата икономия на парите. Механизмът на Хюм функционира безупречно в свят на „твърди пари“, където дефицитът води до реален отлив на злато и автоматично затягане. Преходът към фиатни пари и резервна валута неутрализира този стабилизатор. Хегемонът не губи злато; той печата пари. Така политическите елити активно потискат кратките корекции на Хюм, позволявайки на малките дисбаланси да се акумулират в продължение на десетилетия, докато се получи монетарно прерастягане, нещо, което Далио описва като гигантския дългов балон.

5. Заключение

Пътуването през хилядолетната история на цикличната мисъл разкрива не железен закон за историческа предопределеност, а повтарящ се модел, дълбоко вкоренен в икономическата механика като функция на човешката природа. Моделът на „Дългия дългов цикъл“ не предлага фатализма на Шпенглер, а по-скоро предоставя карта на рисковете и вероятностите, пред които „творческото малцинство“ на Тойнби е изправено.

Настоящият анализ води до извода, че съвременната глобална икономика проявява всички белези на късната фаза на „Пик“ и началото на „Упадък“: висока задължнялост, растящо неравенство, загуба на социална кохезия (асабия) и монетарно разстройство. Най-голямата стойност на този синтезиран модел е, че той премахва илюзията за уникалност на настоящите проблеми. Чрез обединяването на монетарната механика на Фридман и Фишър със социодинамиката на Маркс и Ибн Халдун, става ясно, че кризите не са грешка в системата, а нейна неотменима характеристика.

Бъдещите изследвания следва да се фокусират върху ролята на новите технологии (като дигиталните валути на централните банки – CBDC) като потенциален инструмент за промяна или отлагане на класическата развръзка на цикъла, както и върху социално-икономическите ефекти, които подобна безпрецедентна интервенция би имала върху структурата на обществото. Имайки предвид, че разбирането на

тези процеси не е гледане в кристална топка, а поглед в огледалото на историята, което позволява на обществата да видят собствения си образ – и потенциалното си бъдеще – с безпощадна яснота.

Публикацията е част от изследване, финансирано със средства от целева субсидия за НИД на УНСС по проект № НИ-28-2025.

Цитирани източници (References):

1. Acemoglu, D. and J.A. Robinson (2012). *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*. London: Profile Books.
2. Aristotle (1998). *Politics*. Translated by C.D.C. Reeve. Indianapolis / Cambridge: Hackett Publishing Company.
3. Dalio, R. (2021). *Principles for Dealing with the Changing World Order: Why Nations Succeed and Fail*. New York: Avid Reader Press.
4. Fisher, I. (1933). The Debt-Deflation Theory of Great Depressions. *Econometrica*, 1(4), pp. 337–357.
6. Friedman, M. and A.J. Schwartz (1963). *A Monetary History of the United States, 1867-1960*. Princeton: Princeton University Press.
7. Hawtrey, R.G. (1913). *Good and Bad Trade: An Inquiry into the Causes of Trade Fluctuations*. London: Constable & Company Limited.
8. Hayek, F.A. (1933). *Monetary Theory and the Trade Cycle*. London: Jonathan Cape.
9. Heraclitus (2003). *Fragments: The collected wisdom of Heraclitus*. Translated by B. Haxton. New York: Penguin Books.
10. Hume, D. (1882). *Essays: Moral, Political, and Literary*. Edited by T.H. Green and T.H. Grose. London: Longmans, Green, and Co.
11. Ibn Khaldûn (2015). *The Muqaddimah: an introduction to history*. Abridged edn. Translated by F. Rosenthal, abridged and edited by N.J. Dawood, with an introduction by B.B. Lawrence. Princeton, NJ: Princeton University Press.
12. Jevons, W. (1878). Commercial Crises and Sun-Spots. *Nature*, 19, pp. 33–37.
13. Keynes, J.M. (1964). *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. San Diego: Harcourt Brace Jovanovich.
14. Malkiel, B.G. (1973). *A Random Walk Down Wall Street*. New York: W. W. Norton & Company.
15. Marx, K. (1904). *A Contribution to the Critique of Political Economy*. Translated by N.I. Stone. Chicago: Charles H. Kerr & Company.
16. Nenovsky, N. (2015). Ivan Kinkel's (1883–1945) theory of economic development. *The European Journal of the History of Economic Thought*, 22(2), pp. 272–299.
17. Pinker, S. (2018). *Enlightenment Now: The Case for Reason, Science, Humanism, and Progress*. New York: Viking.
18. Plato (2007). *The Republic*. Translated by D. Lee, 2nd ed. London: Penguin Books.
19. Podes, S. (1991). Polybius and his theory of “Anacyclosis” problems of not just ancient political theory. *History of Political Thought* [online], 12(4), pp. 577–587.

20. Schumpeter, J.A. (2003). *Capitalism, Socialism and Democracy*. London and New York: Taylor & Francis.
21. Sismondi, J.-C.-L. Simonde de (1991). *New Principles of Political Economy: Of Wealth in Its Relation to Population*. Translated by R. Hyse. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
22. Spengler, O. (1962). *The Decline of the West*. Abridged edn. Edited by H. Werner, translated by C.F. Atkinson. New York: Alfred A. Knopf.
23. Toynbee, A.J. (1965). *A Study of History: Abridgement of Volumes I-VI by D.C. Somervell*. New York: Dell Publishing Co.
24. Zhang, Y., G. Fan and J. Whalley (2015). Economic Cycles in Ancient China. *NBER Working Paper Series*, No. 21672 [online]. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research. [online] Available at: <http://www.nber.org/papers/w21672> (Accessed: 23 August 2025).

Dalag dalgov tsikal: Sintez na ikonomicheska teoria i filosofia na istoriyata

Petar Stoynov

The Big Debt Cycle: A Synthesis of Economic Theory and Philosophy of History

Petar Stoynov

Abstract: This article proposes a new theoretical synthesis between classical macroeconomics and the philosophy of history through the lens of Ray Dalio's "Big Debt Cycle" model. While contemporary economic analysis is often limited to short-term business cycles, the current study demonstrates that Dalio's model functions as a modern economic equivalent to the civilizational theories of Spengler and Toynbee. By deconstructing the phases of the cycle (The Rise, The Top, The Decline), the article argues that they are not random but follow the strict logic of classical theories: from Friedman's "hard money" and Hayek's "productive investments" in the beginning, through Keynes's "animal spirits" and the "malinvestments" of the peak, to Fisher's deflationary spiral and Marx's social conflicts at the end. The analysis also introduces the concept of "asabiyyah" (Ibn Khaldun) as an economic category for transaction costs. The hypothesis of Central Bank Digital Currencies (CBDC) is also examined as a potential new tool for managing debt crises, which could alter the classical mechanics of deleveraging. The conclusion is that the integrated model offers better predictability regarding current global geopolitical and economic imbalances than standard econometric models.

Key words: economic cycles, debt cycle, Ray Dalio, monetary theory, historical cycle.

JEL: B10, N32, E10, Z13.